

به نام خدا

اخلاق تدریس، پرورش ارزش‌ها در آموزش و پرورش

مولفان :

فرحناز صادق زاده

رقیه گلستانی

نغمه کساری گیلک

رضا معصومی

زهرة آرمیون طاهری

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: صادق زاده، فرحناز، ۱۳۵۳-
عنوان و نام پدیدآور: اخلاق تدریس، پرورش ارزش ها در آموزش و پرورش / مولفان فرحناز
صادق زاده، رقیه گلستانی، نغمه کساری گیلک، رضا معصومی، زهره آرمیون طاهری.
مشخصات نشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۱۵۸ ص.: جدول.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۳۴۰-۲-۲
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۵۸ - ۱۳۳.
موضوع: آموزش و پرورش - پرورش ارزش ها - اخلاق تدریس
شناسه افزوده: گلستانی، رقیه، ۱۳۵۷
شناسه افزوده: کساری گیلک، نغمه، ۱۳۶۰
شناسه افزوده: معصومی، رضا، ۱۳۷۲
شناسه افزوده: آرمیون طاهری، زهره، ۱۳۵۷
رده بندی کنگره: ZA۳۰۷۵
رده بندی دیویی: ۰۲۸/۵
شماره کتابشناسی ملی: ۹۲۷۳۴۵۵
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: اخلاق تدریس، پرورش ارزش ها در آموزش و پرورش
مولفان: فرحناز صادق زاده - رقیه گلستانی - نغمه کساری گیلک
رضا معصومی - زهره آرمیون طاهری
ناشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲
چاپ: زیرجد
قیمت: ۱۲۷۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۳۴۰-۲-۲
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷	فصل اول.....
۷	ریشه های اخلاق در تعلیم و تربیت ایران.....
۷	مشارکت های فلسفی ایران باستان.....
۹	تأثیر اسلام بر اندیشه اخلاقی.....
۱۱	اخلاق آموزشی سنتی در مقابل اخلاق معاصر.....
۱۳	میراث اندیشمندان بزرگ ایرانی.....
۱۶	تفاسیر مدرن اخلاق سنتی.....
۱۹	اخلاق تدریس ادبیات فارسی.....
۲۱	زبان فارسی محملی برای اخلاق.....
۲۵	فصل دوم.....
۲۵	ایجاد بنیاد اخلاقی در مدارس.....
۲۵	مبانی اخلاقی طراحی برنامه درسی.....
۲۸	معلمان به عنوان الگوهای اخلاقی.....
۳۱	نقش رهبری مدرسه در تربیت اخلاقی.....
۳۳	ایجاد محیط های آموزشی اخلاقی.....
۳۶	شیوه های اخلاقی همتا به همتا.....
۳۹	نقش والدین در اخلاق مدرسه.....
۴۱	مشارکت اجتماعی و حمایت اخلاقی.....

۴۴	ایجاد تعادل بین ارزشهای اخلاقی سنتی و مدرن
۴۹	فصل سوم
۴۹	پیمایش چالش های اخلاقی در کلاس درس
۴۹	انضباط کلاسی با همدلی
۵۲	گنجاندن و احترام به صداهای متنوع
۵۵	پرورش فرهنگ احترام متقابل
۵۷	پرداختن به موضوعات حساس با دقت
۶۰	تضمین انصاف و برابری
۶۳	تشویق بحث ها و بحث های اخلاقی
۶۶	شناخت و غلبه بر تعصبات ضمنی
۶۹	آموزش همدلی و همدردی
۷۳	فصل چهارم
۷۳	تقویت یکپارچگی تحصیلی
۷۳	درک تفاوت های ظریف سرقت ادبی
۷۵	تحقیق و گزارش اخلاقی
۷۸	ارزش صداقت در ارزیابی ها
۸۰	رسیدگی به تقلب و رفتار غیرصادقانه
۸۳	کار گروهی اخلاقی و همکاری
۸۶	نقش فناوری در یکپارچگی تحصیلی
۹۱	فصل پنجم
۹۱	اخلاق دیجیتال و کلاس درس نوین

انقلاب دیجیتال در مدارس ایران	۹۱
درک اخلاق سایبری و ردپای دیجیتال	۹۳
پرداختن به چالش های قلدری سایبری	۹۶
ترویج استفاده مسئولانه از رسانه های اجتماعی	۹۹
اخلاق حفظ حریم خصوصی دیجیتال و حفاظت از داده ها	۱۰۲
ادغام ابزارهای دیجیتال از نظر اخلاقی در تدریس	۱۰۵
نقش والدین در آموزش اخلاق دیجیتال	۱۰۸
پر کردن شکاف بین اخلاق سنتی و دیجیتال	۱۱۰
فصل ششم.....	۱۱۵
تلاقی فرهنگ و اخلاق در تعلیم و تربیت.....	۱۱۵
نقش جشنواره های ایرانی در آموزه های اخلاقی	۱۱۵
درس های اخلاقی از تاریخ و میراث ایران	۱۱۸
اخلاق جنسیتی در مدارس ایران	۱۲۱
ابعاد اخلاقی مطالعات دینی	۱۲۳
احترام به فرهنگ ها و سنت های اقلیت ها	۱۲۶
تغییرات فرهنگی مدرن و پیامدهای اخلاقی	۱۲۸
منابع.....	۱۳۳

فصل اول

ریشه های اخلاق در تعلیم و تربیت ایران

مشارکت های فلسفی ایران باستان

ایران باستان، که امروزه به نام ایران شناخته می شود، دارای تاریخ غنی اندیشه فلسفی و گفتمان اخلاقی است که به طور قابل توجهی بر توسعه اصول اخلاقی در تعلیم و تربیت تأثیر گذاشته است. این بخش کمک های فلسفی ایرانی باستان در اخلاق را بررسی می کند و بر بستر تاریخی و فرهنگی که پایه های اخلاقی تعلیم و تربیت ایرانی را شکل داده است، نور می افکند.

ایران باستان یک سنت فلسفی تثبیت شده داشت که پیش از دوران اسلامی بود. دین زرتشتی، دین غالب ایران باستان، نقش مهمی در شکل دادن به اصول اخلاقی داشت. زرتشت، بنیانگذار دین زرتشتی، بر اهمیت حقیقت (اشا) و درستی (آرتا) به عنوان ارزش های اصلی اخلاقی تأکید کرد (بویس^۱، ۱۹۷۹، ص ۴۲). این ارزش ها تأثیری ماندگار بر اخلاق ایرانی گذاشته و پایه های تربیت اخلاقی را تشکیل می دهند (بهرامیان، ۱۳۹۴، ص ۷۸).

ادبیات فارسی، به ویژه اشعار حماسی مانند شاهنامه، سروده فردوسی، و آثار شاعران دیگری چون مولانا و حافظ، حاوی بینش های اخلاقی عمیقی است. این آثار ادبی منبع

هدایت اخلاقی نسل‌های ایرانی بوده است (هیلمن^۱، ۱۳۸۳، ص ۲۱۵). به عنوان مثال، نمایش شاهنامه از فضایل پهلوانی و پیامدهای رفتار غیراخلاقی به عنوان یک ابزار آموزشی ارزشمند عمل می‌کند (خسرونژاد، ۱۳۹۸، ص ۱۲۱).

با ظهور اسلام در ایران در قرن هفتم، فلسفه و اخلاق ایرانی دستخوش دگرگونی شد. دانشمندان اسلامی مانند فارابی، ابن سینا (ابن سینا) و غزالی اخلاق یونانی و اسلامی را در اندیشه فارسی ادغام کردند (متحد، ۱۳۷۹، ص ۳۴). «کتاب شفا» ابن سینا (کتاب الشفاء) به بررسی مفاهیم اخلاقی در زمینه فلسفه و پزشکی پرداخته است (نصر، ۱۳۸۵، ص ۷۲). این ترکیب سنت‌های فلسفی اسلامی و یونانی، گفتمان اخلاقی فارسی را بسیار غنی کرد.

در دوران قرون وسطی، مدارس ایرانی (موسسات آموزشی) نقشی محوری در نشر معارف اخلاقی داشتند. این مؤسسات با تأکید بر فضایل مانند عدالت، شفقت و فروتنی، اخلاق را در برنامه های درسی خود گنجاندند (صادقی، ۱۳۹۶، ص ۹۵). آثار دانشمندانی مانند فارابی و ابن سینا به طور گسترده مورد مطالعه قرار گرفت و به توسعه آموزش اخلاقی فارسی متمایز کمک کرد.

عصر جدید شاهد تداوم مباحث اخلاقی در ایران بوده است. فیلسوفان برجسته ایرانی مانند سید حسین نصر و عبدالکریم سروش تلاقی‌های اخلاق، دین و جامعه را بررسی کرده‌اند (نصر، ۱۳۸۹، ص ۱۶۸). این متفکران معاصر به تکامل مداوم اندیشه اخلاقی در آموزش و پرورش ایران کمک کرده‌اند.

ایران در تاریخ معاصر با چالش‌های اخلاقی متعددی از جمله تحولات سیاسی و تغییرات اجتماعی مواجه بوده است. این چالش‌ها بحث‌ها و تامل‌های اخلاقی را برانگیخته است. به عنوان مثال، انقلاب ایران در سال ۱۹۷۹ به بحث در مورد نقش اخلاق در سیاست منجر شد (نصر، ۱۳۶۲، ص ۵۶). چنین رویدادهایی چشم انداز اخلاقی تربیتی ایرانی را شکل داده است.

مشارکت‌های فلسفی ایران باستان اثری ماندگار بر تعلیم و تربیت ایران گذاشته است. آمیختگی سنت‌های ادبی زرتشتی، اسلامی و فارسی، چارچوب اخلاقی منحصربه‌فردی را ایجاد کرده است که به آموزش و توسعه اخلاقی در ایران ادامه می‌دهد. این دیدگاه تاریخی بر عمق و غنای اندیشه اخلاقی در تربیت ایرانی تأکید دارد.

تأثیر اسلام بر اندیشه اخلاقی

تأثیر اسلام بر اندیشه اخلاقی در ایران موضوعی پیچیده و چندوجهی است که طی قرن‌ها تکامل یافته است. این بخش به تأثیر عمیق اصول، ارزش‌ها و آموزه‌های اسلامی بر چارچوب اخلاقی آموزش ایرانی می‌پردازد. بررسی خواهد کرد که چگونه اسلام به عنوان یک نیروی مذهبی و فرهنگی مسلط در ایران، آموزش اخلاقی و گفت‌وگو اخلاقی را در منطقه شکل داده است.

اخلاق اسلامی ریشه عمیقی در قرآن و حدیث دارد و چارچوب اخلاقی جامعی را برای مسلمانان فراهم می‌کند. قرآن، که کلام خدا تلقی می‌شود، حاوی آیات متعددی است که بر رفتار اخلاقی، عدالت، شفقت و درستکاری تأکید می‌کند (قرآن ۲: ۱۹۷؛ ۴۹: ۱۱). احادیث، مجموعه‌ای از سخنان و اعمال حضرت محمد، اصول اخلاقی اسلامی را بیشتر روشن می‌کند (ابن ماجه، ۵: ۵۱). این متون بنیادی در شکل‌گیری اندیشه اخلاقی در ایران نقش محوری داشته‌اند (مطهری، ۱۳۷۰، ص ۳۴).

مدارس اسلامی در نشر اخلاق و ارزش‌های اسلامی در ایران نقش بسزایی داشته‌اند. این مؤسسات آموزشی در طول تاریخ مطالعات دینی را با آموزه‌های اخلاقی ادغام کرده‌اند. دانش‌آموزان در معرض روایات اخلاقی از زندگی پیامبر و یارانش قرار می‌گیرند که باعث رشد اخلاقی می‌شود (ساجدینا، ۲۰۰۹، ص ۸۲). برنامه درسی اغلب شامل موضوعاتی مانند اخلاق (اخلاق) و ادب (ادب) است که اهمیت رفتار اخلاقی را تقویت می‌کند.

فقه یا فقه تأثیر بسزایی در اندیشه اخلاقی در ایران دارد. علمای حقوق اسلامی متون دینی را برای استخراج قواعد و رهنمودهای حاکم بر رفتار اخلاقی تفسیر کرده اند (القرضاوی، ۱۹۹۹، ص ۴۴). کاربرد اصول فقه در زندگی روزمره یکی از جنبه های مهم تربیت اخلاقی در ایران است که تضمین می کند افراد در زمینه های مختلف به اخلاق اسلامی پایبند هستند.

ایران نیز مانند سایر ملت ها با چالش های اخلاقی معاصر متاثر از مبانی اسلامی مواجه است. مسائلی مانند برابری جنسیتی، اخلاق سیاسی و عدالت اجتماعی بحث های اخلاقی را در جامعه ایران برانگیخته است (افخمی، ۱۳۸۸، ص ۱۱۹). علما و روشنفکران در ایران همچنان با اخلاق اسلامی برای مقابله با این چالش ها و ارائه راهنمایی های اخلاقی درگیر هستند.

تصوف، بعد عرفانی اسلام نیز به تفکر اخلاقی در ایران کمک کرده است. شاعران و فیلسوفان صوفی مانند مولانا و عطار به بررسی ابعاد درونی اخلاق پرداخته اند و بر تهذیب معنوی و یکپارچگی اخلاقی تأکید کرده اند (نصر، ۱۳۹۰، ص ۱۴۳). تصوف نقش مکملی در شکل دادن به منظر اخلاقی تعلیم و تربیت ایرانی داشته است.

تأثیر اسلام بر اندیشه اخلاقی در ایران عمیق و ماندگار است. اصول اسلامی، همانطور که در قرآن، احادیث و فقه اسلامی بیان شده است، زیربنای تربیت اخلاقی و رفتار اخلاقی است. مؤسسات اسلامی، علما و عرفا به طور جمعی به توسعه یک چارچوب اخلاقی غنی و متنوع در تعلیم و تربیت ایران کمک کرده اند که همچنان به تکامل و رسیدگی به چالش های معاصر ادامه می دهد.

اخلاق آموزشی سنتی در مقابل اخلاق معاصر

تحول اخلاق آموزشی در ایران با یک تعامل پویا بین ارزش‌های سنتی که عمیقاً در میراث فرهنگی و مذهبی کشور ریشه دارد و چالش‌های ناشی از پارادایم‌های آموزشی معاصر و تأثیرات جهانی مشخص می‌شود. این بخش به دوگانگی اخلاق آموزشی سنتی و معاصر در ایران می‌پردازد و بررسی می‌کند که چگونه ارزش‌های تاریخی همچنان به شکل‌دهی به آموزش ادامه می‌دهند، در حالی که با تقاضاهای جهانی به سرعت در حال تغییر مواجه می‌شوند.

میراث آموزشی ایران آغشته به سنت‌های چند صد ساله ای است که از آموزه‌های اسلامی و فلسفه فارسی الهام گرفته است. مفهوم تربیت (تربیت اخلاقی و فکری) در رویکردهای سنتی تربیتی نقش محوری داشته است (جوادی و اسماعیل، ۲۰۱۸، ص ۱۱۲). اخلاق سنتی بر ارزش‌هایی چون تواضع، تقوا و احترام به مرجعیت تأکید داشت (فراهانی، ۱۳۸۶، ص ۲۸). این ارزش‌ها که عمیقاً در جامعه ایران ریشه دوانده، قطب‌نمای اخلاقی را برای نسل‌های دانش‌آموز فراهم کرده است.

اخلاق اسلامی، آن گونه که در قرآن و روایات آمده است، نقشی محوری در شکل‌گیری شیوه‌های تربیتی سنتی داشته است. تعالیم حضرت محمد (ص) با تأکید بر اخلاق و اخلاق، قرن‌هاست که مؤسسات آموزشی را در ایران هدایت کرده است (قزائنی، ۱۳۸۷، ص ۴۷). ادغام اصول دینی در برنامه درسی همچنان یکی از مشخصه‌های اخلاق آموزشی سنتی است.

قرن ۲۰ و ۲۱ شاهد دگرگونی‌های مهمی در جامعه ایران بوده است که ناشی از مدرنیزاسیون و جهانی شدن است. معرفی مدل‌های آموزشی غربی و گسترش فناوری دیجیتال، ارزش‌های آموزشی سنتی را به چالش کشیده است (حقیقی، ۱۳۹۵، ص ۷۳). تضاد بین ارزش‌های سنتی و معاصر بحث‌هایی را در مورد ارتباط اخلاق سنتی در نظام آموزشی مدرن برانگیخته است.

ایران با اتخاذ رویکردهای معاصر در اخلاق آموزشی به چالش های نوسازی پاسخ داده است. محققان و مربیان گنجانیدن حقوق بشر، برابری جنسیتی و تفکر انتقادی را در برنامه درسی بررسی کرده‌اند (نجفی و کرمی، ۱۳۹۹، ص ۱۶۲). این تغییر نشان دهنده تلاشی برای آشتی دادن ارزش های سنتی با خواسته های دنیایی است که به سرعت در حال تغییر است.

ایجاد توازن میان سنت و مدرنیته، تلاشی ظریف در تربیت ایرانی است. بسیاری از مربیان بر اهمیت حفظ ارزش های فرهنگی و دینی در عین انطباق با خواسته های جامعه معاصر تأکید می کنند (معلم، ۱۳۸۵، ص ۸۸). این رویکرد به دنبال پر کردن شکاف بین سنت و مدرنیته است و به دانش آموزان اجازه می دهد تا در دنیای در حال تحول حرکت کنند و در عین حال ریشه در میراث فرهنگی خود داشته باشند.

گفتمان جاری بین اخلاق آموزشی سنتی و معاصر در ایران پرسش های مهمی را در مورد آینده آموزش در کشور مطرح می کند. در حالی که ایران همچنان با تغییرات اجتماعی و سیاسی دست و پنجه نرم می کند، مربیان و سیاست گذاران باید راه هایی برای ایجاد تعادلی بیابند که به سنت احترام می گذارد و در عین حال دانش آموزان را برای چالش های قرن بیست و یکم آماده می کند.

تنش بین اخلاق آموزشی سنتی و معاصر در ایران منعکس کننده مبارزه گسترده تری است که بسیاری از جوامع در حال دگرگونی سریع هستند. میراث غنی فرهنگی و مذهبی ایران، پایه محکمی برای آموزش اخلاقی فراهم می کند، اما نیروهای جهانی شدن و مدرنیزاسیون، اقتباس و نوآوری را می طلبند. آینده اخلاق آموزشی در ایران به توانایی ترکیب این دو پارادایم متضاد در یک چارچوب آموزشی منسجم و مؤثر بستگی دارد.

میراث اندیشمندان بزرگ ایرانی

آموزش اخلاقی یک جنبه اساسی از آموزش در سراسر جهان است که منعکس کننده تأثیرات فرهنگی و تاریخی متنوع است. در متن ایران، توسعه اصول اخلاقی در تربیت عمیقاً با میراث فکری متفکران بزرگ ایرانی عجین شده است. این بخش به بررسی ریشه‌های تاریخی اخلاق در تعلیم و تربیت ایرانی می‌پردازد و کمک‌های فیلسوفان، محققان و مربیان تأثیرگذار ایرانی را روشن می‌کند. با بررسی دیدگاه‌های فلسفی و تربیتی آنها، به بینش‌هایی در مورد سیر تحول تربیت اخلاقی در ایران دست می‌یابیم. این کاوش نه تنها درک بهتری از بافت تاریخی ارائه می‌دهد، بلکه درس‌های ارزشمندی را برای شیوه‌های آموزشی معاصر ارائه می‌دهد.

میراث غنی فلسفی ایران به طور قابل توجهی بر رویکرد آن به اخلاق در تعلیم و تربیت تأثیر گذاشته است. یکی از برجسته‌ترین شخصیت‌های فلسفه ایرانی ابن سینا (ابن سینا) است که در قرن دهم می‌زیسته است (گوتاس^۱، ۱۳۹۷، ص ۷۲). شاهکار ابن سینا، «کتاب الشفا» (کتاب شفا) حاوی بحث‌های عمیقی درباره اخلاق، اخلاق و روح انسان است. تأکید او بر عقل و عقل به عنوان ابزارهای اساسی رشد اخلاقی تأثیری ماندگار بر تربیت ایرانی داشته است (نصر، ۱۳۸۰، ص ۴۵). ایده‌های ابن سینا بر اهمیت پرورش تفکر انتقادی و استدلال اخلاقی در آموزش تأکید می‌کند.

یکی دیگر از فیلسوفان تأثیرگذار ایرانی ملاصدرا (صدرالدین محمد شیرازی) است که در قرن هفدهم می‌زیسته است (رضوی، ۱۳۹۴، ص ۱۰۳). فلسفه ملاصدرا که به «فلسفه متعالیه» (حکمة المتعلیه) معروف است، مفهوم «حرکت جوهری» را مطرح کرد که پیامدهای عمیقی برای اخلاق داشت (کوربین^۲، ۱۳۷۵، ص ۸۸). ایده‌های او با تأکید بر ماهیت پویای وجود انسان و سفر مداوم به سوی خودسازی، مفاهیم سنتی اخلاق را به

1 -Gotas

2 -Corbin

چالش می کشد. فلسفه ملاصدرا منبع الهام برای مباحث معاصر در زمینه رشد اخلاقی در تربیت ایرانی بوده است.

ادبیات فارسی در شکل گیری آگاهی اخلاقی ایرانیان نقش بسزایی داشته است. یکی از مشهورترین شاعران پارسی، مولانا (جلال الدین محمد رومی) در قرن سیزدهم می زیست (آربری، ۲۰۱۸، ص ۱۷). شاهکار شعری او «مثنوی» حاوی آموزه های عمیق اخلاقی و معنوی است. شعر مولانا بر اهمیت عشق، شفقت و دگرگونی درونی به عنوان مؤلفه های اساسی رشد اخلاقی تأکید دارد (چیتیک^۱، ۱۳۸۶، ص ۶۲). معلمان و مربیان در ایران اغلب برای القای ارزش های اخلاقی در دانش آموزان خود به شعر مولانا روی آورده اند.

سعدی شیرازی، یکی دیگر از شاعران نامدار پارسی زبان از قرن سیزدهم، مجموعه داستان ها و حکایات اخلاقی «گلستان» (باغ گل سرخ) را تألیف کرد (دیویس^۲، ۱۳۸۷، ص ۹۱). داستان های سعدی مملو از درس های حکمت آمیز و اخلاقی است که امروزه همچنان در میان خوانندگان طنین انداز است. مربیان ایرانی مکرراً از داستان های سعدی استفاده می کنند تا اصول اخلاقی را به تصویر بکشند و دانش آموزان را به سمت رفتار اخلاقی راهنمایی کنند (ارجمند، ۱۳۹۱، ص ۵۵).

اخلاق اسلامی که عمیقاً در بافت دینی و فرهنگی ایران ریشه دارد، تأثیری محوری بر تعلیم و تربیت در منطقه داشته است. قرآن، کتاب مقدس اسلام و حدیث (گفتارها و اعمال حضرت محمد) چارچوب اخلاقی جامعی را برای مسلمانان فراهم می کند (نصر، ۱۳۸۴، ص ۱۳۲). مربیان ایرانی با تأکید بر ارزش هایی مانند صداقت، درستکاری و فروتنی، اخلاق اسلامی را در شیوه های تدریس خود ادغام کرده اند (حاک، ۱۳۹۵، ص ۷۸). این ارزش ها نه تنها در مطالعات دینی آموزش داده می شوند، بلکه در برنامه های درسی گسترده تر نیز بافته می شوند.

1 -Chittik

2- Davis